అత్యాచారం

అయిదడుగుల పొడవున్న మట్టి ప్రహరీ గోడను దాటి యింటి ఆవరణలోకి అడుగు పెట్టాడు నటరాజు.

బాగా ముందుకొచ్చిన పూరింటి చూరుకింద, దిన్నెపైన కూర్చుని పగ్గం పేడుకుంటున్న గంగులు నాయుడు తలపైకెత్తి ''రా అయివోరా రా! యిదేనా రావటం?'' అంటూ పలకరించాడు.

యింటి ముందున్న పందిరి నీడలో కొచ్చి నిల్చున్నాడు నటరాజు.

మోకాళ్లదాకా పంచెను పైకి లాక్కుని గొంతుక్కూచున్న గంగులునాయుడు, పేడిన దారాన్ని పాదం కింద అణిచిపెట్టి, రెండు చేతులతో మిగిలిన దారాన్ని పురి తిప్పుతూ, అలాగే కొంచెం ముందుకు వొంగి, యింటిలోపలికి తొంగిచూసి ''అమ్మీ! ఆ మంచమట్లా వాల్చు. అయివోరు కుచ్చుంటాడు'' అని కేకేశాడు.

''పర్వాలేదులే నాయుడూ! తోటొకసారి చూసి పోదామని వచ్చినాను...'' అన్నాడు నటరాజు.

''పది గంటల బస్సు హారను యినపడినప్పుడే అనుకున్నాను, యీ పొద్దు మీరెవ్వురైనా వస్తారని. కూచ్చో అయివోరా! యెండలో బడి వచ్చినావు. కొంచెం దాహం తీసుకో! తోపుకాడికి నేనూ వస్తాను...'' కళ్ళెగరేసి అదోలా నవ్వుతూ అన్నాడు గంగులు నాయుడు.

రాకుండా యెక్కడ పోతావని వెక్కిరించినట్టుగా వుంది ఆ నవ్వు. గంగులు నాయుడెప్పుడు మాటాడినా యెద్దేవా చేసినట్టే వుంటుంది. అందుకే యెప్పుడూ అతడి యెదుట పడకుండా తప్పించుకోవాలని వుంటుంది నటరాజుకు. యీ ముసలాయినతో మాత్రం కొంచెం జాగ్రత్తగా వుండమని ఆసామి హెచ్చరించాడు కూడా! అయినా అప్పుడప్పుడూ యిలా చిక్కుకుపోతూనే వున్నాడు తాను.

ఆరడుగుల పొడవున్న గంగులు నాయుడి చాతీపైనా, చేతులపైనా, కాళ్లపైనా తెల్లటి రోమాలు దట్టంగా కనిపిస్తున్నాయి. నెత్తిపైన మాత్రం జుట్టు పలచబడింది. నల్లటి అతడి నుదిటి పైనా, మెడపైనా చెమట బిందువులు పొటమరించి వున్నాయి.

గుడిసెలోంచీ బయటకొచ్చిన పాతికేళ్ల అమ్మాయి మంచం వాల్చి, దానిపైన జంబుఖానా పరిచి లోపలికెళ్లిపోయింది. చొక్కా బటన్లు తీసి, రుమాలుతో వుఫ్‌మని వూదుకుంటూ, అలాగే మంచంపైన వాలిపోయాడు నటరాజు. అయిదు నిముషాల తర్వాత పెద్ద గ్లాసు నిండా మజ్జిగ తీసుకొచ్చి యిచ్చిందామె. దాహం తీర్చుకున్న తరువాత ఖాళీ గ్లాసు కిందపెడుతూ, ''లోకంలో వుండే యెండంతా మీ వూళ్లోనే కాస్తా వుండేటట్టుంది. గంటయింకా పదకొండు కూడా కాలేదు. యెండప్పుడే అగ్గి మాదిరిగా మండిపోతా వుంది... అయినా మీ వూరి కొచ్చేదానికంటే ఢిల్లీకి పొయ్యేది కూడా సులువే!'' అన్నాడు నటరాజు.

''వొకదినానికే చేతులెత్తేస్తే యెట్లయివోరా? దినామూ యీ బస్సుల్లోనే, యీ రోడ్లల్లోనే తిరిగేటోళ్లు కూడా మడుసులేలే! అయినా ఆసామే వస్తాడని అనుకున్నాను. ఆ పెద్ద మనిషినే అంపించుంటే పొయ్యేది గదా! నీకీ బస్సుల బాధా వునుండదు. ఆయనైతే నేరుగా జీబులో బుయ్యిమని తోటకాడికే వచ్చేసుండచ్చు'' సాగదీశాడు నాయుడు.

''వ్యాపారం చేసే ప్రతి తోట దగ్గరికీ ఆసాములే తిరగాలంటే అయ్యే పనా పొయ్యే పనా చెప్పు నాయుడూ'' అతడి కర్థమయ్యేలా నటరాజు నెమ్మదిగా విడమర్చి చెప్పసాగాడు. ''మా ఆసామి నీ దొక్క తోట మాత్రమే కొన్నాడనుకుంటా వుండావా నువ్వు? పచ్చి కాపలం దగ్గర ఆరు తోటలు, భాకరాపేట దగ్గిర యెనిమిది... యింకా భీమారం దగ్గిర రెండు పెద్ద తోటలు, రెండు లేదోటలు, సోమల దగ్గిర మూడు...మొత్తం యెన్ని తోటలో నాకే లెక్క తెలియదు. మేము గుమస్తాలే ఆరుమందుండాం. ఆరుమందీ ఆరు పక్కలకుపోయి అన్నీ చూసుకోవాల.... యీ రేవూరు పక్కుండే తోటలన్నీ నేనొంటిగాణ్ణి చూసుకోవాల. మొన్న అంటే సోమవారం వూరొదిలినోడ్ని, నిన్నంతా మిట్టూరు కాడుండే తోటల కాడికి తిరిగేదానికే సరిపోయింది. యీ పొద్దు మీ తోట జూసుకోని, వూరికి పొయ్యి ఆసామికి సమాచారాలు చెప్పాల...''

పూర్తయిన పగ్గాన్ని నిగ్గదీస్తూ ''యీ వ్యాపారం చేసేటోళ్లని చాన్నాళ్ల నించీ చూస్తా వుండాన్లే అయివోరా....'' అంటూ తానూ తగిన సమాధానాన్నే సరఫరా చేయసాగాడు నాయుడు. ''మా నాయన అయాంలో మేము తోటల్ని అమ్మిందీ లేదు. కొంటామని వొచ్చినోడూ లేదు. యిదంతా నా కండ్ల ముందర్నే మొదులయిన భాగోతం. సుగంపేట సులేమాన్ సాయిబును తెలుసునా నీకు? టవున్లో సినిమా టాకీసును కూడా కట్టినాడంటనే యీ మధ్యన ఆయన. ఆయనా మా తోటను మొదుట్లో కొనింది. అప్పుడ్నించీ సమత్సరం పంట లెక్కన, రెండు మూడేండ్లకు అడమానాల లెక్కన అమ్మతానే వుండాను. యెంతమంది యాపారుల్ని చూసినా ననుకుంటావుండావు? షిద్దేకు సాయిబు, క్రిష్ణమనాయుడు, చిన్న రామయ్య, రాఘవరెడ్డి.... నీకు వోపికుండాల్నే గానీ

అందురి జాతకాలూ చెప్పేస్తాన్నీకు. కానీ మీ సిద్ధముని మాదిరి మోసమయిన ఆసామిని యింతదాకా నేను చూల్లేదు. వచ్చినప్పుడు అరిచెయ్యిలో సొర్గం చూపించేసి పోతాడు. మళ్లీ పక్కకు తొంగి కూడా జూడడు. బేరాల నాడేమో దుడ్డంతా వొకసారిగానే యిస్తానని చెప్పినాడా? మల్లింక సగం దుడ్డు సీజనయినాక యిస్తానన్నాడా? రూకలదేముందిలే, మనిషి కంటేనా అనుకుంటిని. చేనులో బోరింగేయాలంటే వాళ్ల స్నేహితుడెవుడో బోరింగు లేసే ఆయన్ను అంపించినాడా? ఆ పెద్ద మనిషొచ్చి రెండు పాయింట్లు జూపించి, వొక చోట నూట యాభై అడుగుల దాకా పైపులు దించేసి మళ్లా వస్తానని చెప్పి చక్కా బోయినాడు. యింతదాకా అయిపులేడు. పది వేలు నష్టం. పోనీలే, యింకో పాయింటు కాడయినా బోరింగేసి సూద్దామని అనుకుంటా వుండాము. దేనికీ మనిషి కనిపిస్తే గదా? ఆ కావిలోళ్ల తగరారు తగరారుగానే వుండాది...''

''ఆ తగరారు సంగతి తేల్చుకోని పోదామనే వచ్చినాన్నేను...'' అతడ్ని మరో మాట మాటాడనివ్వకుండా అడ్డు తగిలాడు నటరాజు.

నాయుడు పైకి లేచి తాడునూ, గోగునారనూ జాగ్రత్తగా వామిలోకి చెక్కాడు.

యిద్దరూ ప్రహరీగోడ దాటి వీధిలోకి వచ్చారు.

వూరి కటువైపు చివర్లోని బోరింగు పంపు ముందు అయిదారుమంది ఆడవాళ్ల గుంపు కనబడుతోంది. పదేళ్ల వయస్సున్న ఆడపిల్లొకతె తనకంటే పెద్దదిగా కనబడుతున్న బిందెను చంకనెత్తుకుని వీధిలో నడుస్తోంది. గ్రీసు మరచిన బోరంగు పంపు, పిచ్చి కుక్కపిల్ల కూతల్లా కర్ణకఠోరమైన శబ్దాల్ని ప్రసారం చేస్తోంది.

వూరి కిటువైపున్న రచ్చబండపైన, వొకే వయసు వాళ్లలా కనబడుతున్న యువకులు బీడీలు కాల్చుకుంటూ కబుర్లు చెప్పుకుంటున్నారు.

నాయుడు మామిడికాయల వ్యాపారం చేసే ఆసాములతో తనకున్న అనుభవాల్ని యేకరువు పెడుతూనే, వూర్లోంచీ పొలాలవైపుకెళ్లే బండి బాటపైన నడవసాగాడు - ''మీ యాపారులకు బేరమాడేటప్పుడుండే అక్కర, అణకవ అగ్గిరి మెంటయినాక వుండదు. బేరాలప్పుడు అందురూ అరిచ్చెంద్రుల్లే! అసలు తోటను అయిదేండ్లకు అడమానం పెట్టిందే నా బుద్ధి తక్కువ. యేందో రూకలంతా మొత్తంగా చేతిలో పడతాయి గదా అని మా పెద్దోడిమాట కొప్పుకుంటిని. అయిదారు మంది యాపారులు తోటను పెట్టుకుంటామని పై బేరాలకు దిగినా మీ సిద్ధమునికే యెందుకిచ్చినాననుకుంటా వుండావు? ఆ షుక్కూర్ సాబు నలభై వేలిస్తాననా. కానీ మీకు ముప్పయి అయిదుకే వొప్పుకుంటిని గదా? యాలనో చెప్పు? మీ ఆసామిబోరింగులేసే స్నేగితుడుండాడని చెప్పినాడు. మా చేన్లో అయిదార్లు మిషను యిరవై నాలుగ్గంటలూ గుయ్యిమని మోగేటట్టు చూస్తానని ప్రమాణ పూర్తిగా చెప్పినాడు. అందుగ్గదా వొప్పుకుంటిని! అసలు మీ ఆసామియేమి పనయినా వొప్పారం లేకుండా చేసినాడా చెప్పు? తోటకు మందులు గొట్టేటప్పుడు కాపలా మనిషిని యేర్పాటు జెయ్యమని నాతో చెప్పేసి పోయిన పెద్దమనిషి,

ఆ మాటపైన్నే వుండాల్నా, పన్లేదా? నేనేమో అష్టకష్టాలు పడి, మా వోడ్నేవొక్కడ్ని, మంచోడ్ని, యేర్పాటు చేసి, వాని కుటుంబరం వుండే దానికి తోట్లోనే ససారెయ్యించి అన్నీ చేస్తిని గదా? పద్దైద్దినాలు అయ్యాగాక ముందే మీ ఆసామి యింకో కాపలా మనిషిని పంపించేదేం న్యాయం చెప్పు? ఆ వొచ్చినోడు యెట్లాంటోడు? పలాతనోడు.. వాడూ వాని పెండ్లాం తోట్లో చేరుకోని కదలమంటే కదలమనిరి. వొకే తోటకు యిద్దురు కాపలా వాళ్లా? వచ్చి యీ తగరారేందో తేల్చుకోని పొమ్మంటే, మీ ఆసామికి తీరికే లేదని గుమస్తాలంటారు. యిప్పుడు యిద్దురు కాపలా మనుషులకూ జీతాలియ్యా ల్సింది మీరే గదా! నాదేం పొయ్యింది...?''

గంగులునాయుడి మాటల్ని అన్యమనస్కంగానే వింటూ, వోసారి వెనక్కు తిరిగి వూరివైపుకు చూసి ''నూరిండ్లుంటాయా మీ వూర్లో?'' అంటూ మాట మార్చడానికి ప్రయత్నించాడు నటరాజు.

తన మాటలు యీ కుర్ర గుమస్తా గాడికి రుచించడం లేదన్న విషయం నాయుడి కర్థమైనట్టుంది. వో నిముషం సేపు మౌనంగా వుండిపోయాడు. తరువాత ''ప్చ్'' అని పెదవులు చప్పరించి ''నూరేడుండాయి? మొత్తం యెనభై గడపలుంటాయేమో! మా నాయుళ్ల యిండ్లొక ముప్పయ్యి, పది రెడ్ల కుటుంబాలు, యింక ఆచార్లూ, బలిజోల్లు అంతా డెబ్బయి యెనభై గడప లుంటాయి...'' అని సమాధానం చెప్పాడు.

''మీ వూళ్లో వొకేవొక మిద్దిల్లుండాది... ఆ పడమర పక్కుండే ఆ మిద్దెవురిది?'' - నాయుడ్ని గుక్క తిప్పుకోనివ్వకుండా మరో ప్రశ్నను అడిగాడు నటరాజు.

''అదా... వొకప్పుడు మాదే!'' నాయుడు మెల్లగా, అదోలా నవ్వేశాడు. ''పదేండ్లొచ్చేదాకా ఆ యింట్లోనే వుంటిమి మేము. దాని పేరే పెద్ది నాయుడి మిద్దె... అదే మా తాత పేరు. ఆయన అయాంలో జమిందార్ల మాదిరిగా బతికినాంలే! యిరవయ్యెకరాల మడీ, పద్దైదెకరాల చేను, యిరవయ్యెకరాల మామిడి తోట... మా నాయనావాళ్లు నలుగురు. అంతా భాగాచారాలు పోయినాక మా నాయిన మాత్రం ఆ యిల్లొద్దనేసినాడు. మా పెద్ద నాయనోళ్ళు ముగ్గురూ ఆ యింట్లోనే అడ్డంగా గోడలు కట్టుకోని వుండారు. పోయిన సమత్సరం దూలాలు పడిపోతే, అందరూ వేరే పూరిండ్లు కట్టుకున్నారు. యిప్పుడాయింట్లో మడకలూ, గంపలూ పాడూ పెట్టుకుంటా వుండారు...''

బండి బాట కిరువైపులా చీకి చెట్ల పొదలు విచ్చలవిడిగా పెరిగి వున్నాయి. బండరాళ్ల కాఠిన్యాన్ని స్ఫురణకు తెస్తున్న యెర్రటి బీళ్ల మధ్య, అక్కడక్కడా, బోరింగులకు నీళ్లందిన ప్రదేశాల్లో, చినిగిన బట్టలకు వేసిన అతుకుల్లా పచ్చని పొలాలు... అక్కడక్కడా చింత చెట్లు, యీతచెట్లు...

నాయుడు చెప్పుకుపోతూనే వున్నాడు - ''ఆ చింత చెట్టుకాడుండే పద్దైదెకరాల చేనూ వొకప్పుడు మాదే! యీపక్క ఆ మిషెను షెడ్డు కాడుండే యిరవయ్యెకరాల మడి చెక్క గూడా వొకప్పుడు మాదే! చెప్పినాను కదా! మా తాతకు మా నాయనోళ్లు నలుగురు. మా

నాయనకు మేమిద్దరు... భాగాలూ పోనూ పోనూ యిప్పుడు నాకు మిగిలింది రెండెకరాల మడీ, రెండెకరాల చేనూ, రెండున్నర యెకరాల మామిడితోపు... నాకు పెండ్లయ్యిందాకా మామిడి బీడు నిండి లేదు. చెరువు నిండిందంటే రెండు ఫలితాలకు భయం లేకుండా వునింది. కొన్ని సమత్సరాలు వొక పంటతోనే కాలం గడిపితిమి. యిప్పుడా చెరువులోకి నీళ్ళొచ్చి రెండేండ్లవతావుంది. నా బిడ్డలకాడికొచ్చేసరికి యింకా యేమేమవతాదో తల్చుకుంటేనే భయంగా వుంది...'' అతడి కంఠం జీరబోయింది.

కాస్సేపు యిద్దరూ మాట్లాడలేదు. చెప్పుల్లేని నాయుడి పాదాలు మట్టి బాటపైన దుమ్మును రేపుతూ ముందుకు సాగుతున్నాయి. నటరాజు తొడుక్కున్న హవాయి చెప్పులు టపటపా కొట్టుకుంటున్నాయి. యిసుక మేటల్లాంటి యెండిన కొండవాగుల్ని దాటి, పెద్ద పెద్ద దిబ్బల్లాంటి మట్టిగుట్టల మీదుగా సాగిన బండి బాట, పచ్చని మొలకైనా కనిపించని బండరాళ్ల గుట్ట దగ్గరికొచ్చాక మలుపు తిరిగింది. మలుపు తిరిగిన వెంటనే మామిడి తోట కనిపించింది. తోటను చూస్తూనే నాయుడిలో వుత్సాహం తొంగి చూసింది. ''పద్దెదెకరాల తోట. మేము యిప్పుడొక యెకరాలో కొత్తగా లేదోట కూడా పెట్టినాంలే! పెద్దినాయుడి తోటంటే యీపక్క తెలియనోడు లేడు'' తోటకున్న ముళ్లకంచెలోంచీ పెద్ద ముళ్ళ పొదను దూరంగా లాగి దారి చేసుకుని లోపలికి నడుస్తూ నాయుడు చెప్పసాగాడు - ''యీమొదులు పక్కంతా మా పెద్ద నాయన భాగానికొచ్చింది. ఆయనక్కూడా యిద్దరే కొడుకులు. వాళ్ల భాగాలు పొయ్యి యిరవై యేండ్లవతావుంది. యీ భాగంలోనే అతి మధురం చెట్లు మూడుండాయి. యీ గెనిమ దాటితే మారెండో పెదనాయన తోట. యీ గెనిమ పక్కనే పెద్దపెద్ద నీలం చెట్లు వున్నాయి. పోయిన తడవ గంగజాతరప్పుడు గాలీవానా వచ్చినప్పుడు కొమ్మలిరిగిపోయి పడిపోయినాయి. ఆ తావులో మా పాలోళ్లు బెంగుళూరు చెట్లు నాటినారు. యీపుట్ట కాన్నించీ మా భాగం. యీ చక్కిరి గుట్ల చెట్టు కాడినుంచీ ఆ యాపచెట్టు దాంకా, ఆ పక్కుండేది యింకో పెద్దనాయనది. మొదుట్లో తోటంతా వొకాసామికే అమ్మతా వుంటిమి. యిప్పుడుండేవాళ్ళు పెద్దా చిన్నా యెంచేవాళ్లుకాదు. యెవుడి భాగం వాళ్లిష్టమొచ్చినోడికి అమ్ముకుంటా వుండారు...భద్రంగా రా అయివోరా! ఆ పక్కుండేది గుంతనుకునేవు. అది బాయి. యిప్పుడు నీళ్ల లేవులే! యెండిపోయి అయిదేండ్లయి పోయింది...''

తోటలోకి మనుషులొచ్చిన సందడి వినబడగానే ''యెవురాడ?'' అంటూ దూరంనుంచీ ప్రశ్న వినిపించింది. ప్రశ్న వినిపించిన వైపుకు తిరిగి ''రామచంద్రుడూ! యిట్లా రాబ్బా! అయివోరొచ్చినాడు...'' అంటూ కేకేశాడు నాయుడు.

యిద్దరూ మరికాస్త ముందుకు నడచారు. వో పెద్ద మామిడి చెట్టు కింద, సపారు పక్కన పిల్లలు ముగ్గురు కోడి పిల్లల్ని తరుముతూ ఆడుకుంటున్నారు. సపారు పక్కనున్న రాతి తిన్నెపైన నాయుడి భార్య కూచుని వేరుశెనగ చెట్లలోంచీ కాయలు వొలుస్తోంది.

సపారులోంచీ నులక మంచం తీసుకొచ్చి బయుట వేశాడు నాయుడు. నటరాజు కూర్చున్నాడు.

''నమస్కారం అయివోరా!'' జోడించినచేతులతో ముందుకువస్తున్నాడు రామచంద్రుడు. అతడితో బాటూ గంగులునాయుడి పెద్ద కొడుకు మునిరత్నం నాయుడు కూడా వస్తున్నాడు. ''యేం రామచంద్రా? మునెయ్యెక్కడ?'' అని అడిగాడు నటరాజు.

''అదేందయివోరా! మండీకాడికి రాలేదా వాడు?'' రామచంద్రుడు ఆశ్చర్య పోయాడు.

''నేను మొన్నొచ్చేసినానీ పక్కకు. మునెయ్య మండీల కాడికెందుకు పోయినాడు?'' నటరాజు కూడా విస్తుపోయాడు.

''అవుతే నీకీ సంగతి తెలవనే తెలవదా? మొన్న నాకూ వానికీ యవ్వారమైపోయింది. ముందే తెలుసు కుంటిని. లేకపొయ్యుంటే మాకు బొగిసొట్లయి పొయ్యుండు...'' భుజంపైని టవలును నేలపైన పడేసి, దాని పక్కనే గొంతుక్కూచున్నాడు రామచంద్రుడు.

''యేం జరిగిందో చెప్పరా రామచంద్రా ముందు'' అని గంగులు నాయుడు విసుక్కున్నాడు.

''యీ జోగలోడ్ని నమ్మద్దని నేను ముందుగానే చెప్పినాను. మీ ఆసామి నా మాట యిన్లేదు. యిప్పుడేమయిందో చూసినావా అయివోరా!'' మునిరత్నం నాయుడు మంచంపైన కూర్చుంటూ కళ్లెగరేశాడు.

''ఆ యెగవ పక్క కయ్యిలో పీతర్ చెట్లుండ్లేదా పెద్దనాయనా!'' రామచంద్రుడు చేతులు తిప్పుతూ చెప్పసాగాడు - ''ఆ చెట్లోకాయలు పండతా వుండాయని చెప్పినాను గదా నీతో! దాంట్లోంచీ చిలకల్నూ, చీకిరాళ్లనూ తోలేదానికే సరిపోతా వునింది దినమంతా. మొన్న సాయంత్రం పొద్దుగూకతా వుండేటప్పుడు ఆ పక్కకు పోయినాను. ఆ చెట్టుకు సరిగ్గా మొదులు దగ్గర పాదులు తీసిన గుంత వునింది గదా! ఆ గుంతంతా యెండిన మామిడాకులు కనిపించినాయి. ఆ ముందు దినందాకా నేల కనపడతా వున్న గుంత. దాంట్లో మామిడాకు లెందుకు పోసినారబ్బా అనుకోని కాలితో అట్లా కలబెట్టినా పెద్ద నాయనా! నువ్వు నిజమనుకో, జల్లనుకో,నా గుండెలట్నే అవిసిపోయినాయనుకో...''

''యేమునిందిరా గుంతలో'' గంగులు నాయుడు వుత్కంఠతతో ముందుకు వంగాడు.

''యేమునింది? మామిడి కాయులే! పండ్లు... అన్నీ పసుప్పచ్చగా కంటికి గోరగిస్తా వున్నాయి...'' మునిరత్నం నాయుడు అదోలా నవ్వసాగాడు.

''ఆ పండ్లు జూస్తావుంటే నాకు భలే వుగ్ర మొచ్చేసిందయివోరా!'' రామచంద్రుడ్ని మళ్లీ ఆనాటి ఆవేశం ముంచెత్తినట్టుంది, అతడులేచి నిల్చుని వూగిపోతూ చెప్పసాగాడు - ''నేరుగా పోయి మునెయ్య చెయ్యి పట్టుకోని గుంత దగ్గిరికి గుంజకపోయి వొక అడిగినాను జూడూ - ఆ దొంగ నాయాలు నోరు తెరిస్తే వొట్టు. అప్పుడాడ్నే మునిరత్నమన్న గూడా వున్నాడు. కావాలంటే అడుగు. వొకాసామి, నమ్మి మన చేతిలో తోట పెడ్తే దాన్నెట్లా కాపాడాల్ల? వొక్కో పిందెనూ పసిబిడ్డను కాపన్నెట్టు కాపాడాల్ల. యెట్నో నేను కాబట్టి, కంటిమీద రెప్పెయ్యకుండా పారాగాస్తా వుండాను కాబట్టి, ఆ దొంగనాకొడుకును కనిపెట్టేసినాను. లేకపొయ్యుంటే యేమయ్యుండు? యీ పక్కంతా మా పెద్దనాయనంటే

ధర్మరాజని గదా అందురూ అనుకుంటా వుండారు. ఆ పేరుకే మోసమొచ్చుండును గదా! ఆయన తోట్లోనే చెయ్యి పెట్టినాడే, వాడెంత కంతిరీగయ్యుండాల?...''

''ఆ నా కొడుకును యెందుకొదిలిపెట్టినారు? నేనొచ్చేదాకా చెట్టుకు కట్టేసుంటే యేమి? వాని జుట్టు గొరిగి, గాడిద మింద వూరేగింపు జెయ్యించుందును గదా!...'' గంగులు నాయుడు కోపంగా నిష్టూరపోయాడు.

''ఆ జోగలోడు అదృష్టం జేసుకున్నోడు. మొన్న సాయంత్రం నేనూ మునిరత్నమన్న వానికిపట్టుండే దెయ్యాన్ని వొదిలించి పారేసినామనుకో... కానీ వాడు సందుజూసుకోని జెల్లపిల్ల మాదిరి జారుకున్నాడు. నువ్వేమో సద్ది బస్సుకే క్రాసుకు పోయినావంట. నిన్న పొద్దన మేమిద్దరూ సద్ది తాగే దానికి యింటికి పోయిన టయిం జూసి ఆ నా కొడుకు పెండ్లాంతో సహా బస్సెక్కేసినాడు. అయినా యాడికి పోతాడ్లే, రెండు నెలల జీతం రావాలగదా, నేరుగా మండీల కాడికే పొయ్యుంటాడ్లే అనుకుంటిని...'' రామచంద్రుడు మళ్లీ నేలపైన కూర్చుని తాపీగా జవాబు చెప్పాడు.

గంగులు నాయుడు వాళ్లవైపు పరీక్షగా చూస్తూ, ''యీ సంగతి నిన్న రాత్రి గూడా యెవరూ చెప్పలేదే నాతో...'' అని వాకబుచేశాడు.

''నీ కోడలుతో చెప్పినానే, నీతో చెప్పలేదా అది? గెవనం బెట్టుకోలేదేమో? అయినా పైకి చెప్పుకునే సంగతేనా యిది? పెద్దినాయుడి తోట్లో కావిలోడే దొంగతనం జేసినాడంటే మనకు అవుమానం గదా!'' అన్నాడు మునిరత్నం నాయుడు.

కాస్సేపు మౌనంగా వుండిపోయి, తరువాత నిట్టూర్పు వదలిపెడుతూ ''చూసినావా అయివోరా! రాంచంద్రునికి తోడుగా రాత్రుల్లో మా పెద్దోడ్ని గూడా తోడుండమని చెప్పినాను. యింకపగుల్లో అయితే పిల్లా పీచూ, మా కుటుంబర మంతా తోట్లోనే వుంటాము. యింత పగడ్బందీగా యేర్పాటుచేస్తే మీ ఆసామి వాడెవుడ్నో జోగలోడ్ని తెచ్చి కాపలాకు పెట్టినాడు. ముందే నా మాటిని వుంటే యీ తగరారు వునుండదు గదా...'' అన్నాడు గంగులునాయుడు.

నటరాజు తలూపుతూ పైకి లేచి ''వొకసారి తోటంతా తిరిగేసొద్దాం పద రామచంద్రా!'' అన్నాడు.

''పోరా, రామచంద్రా! ఆ తూరుప్పక్కరుమానీ చెట్లో కాయల్ని చీకిరాళ్లు తినేస్తా వుండాయి. గుమస్తా అయివోరికి చూపించు. పోయి వాళ్ల ఆసామికి చెప్తాడు'' మునిరత్నం నాయుడు రామచంద్రుడికి సలహా చెప్పాడు.

రామచంద్రుడు దారి చూపుతుండగా నటరాజు తోటలోకి బయల్దేరాడు.

మామిడిచెట్లచుట్టూ యెప్పుడో దున్నిపెట్టిన సాలాల్లో పెరిగిన పిచ్చిచెట్ల మధ్య, సన్నని కాలిబాటలో యిద్దరూ నడవసాగారు.

''ఆ మునెయ్యంటే మొదట్నుంచీ నాకు అనుమానంగా వునిందయివోరా!'' అంటూ రామచంద్రుడు చెప్పుకుపోసాగాడు - ''పొద్దన లేచి వూర్లోకిపోయి భంగాకు దెచ్చు

కున్నాడంటే, యింక సాయంత్రం దాకా తాగతానే వుంటాడు. సాలనిదానికి మొబ్బయ్యాగాక ముందే చుక్కపడాల్సిందే! ఆపెండ్లాం పగుల్లో ఆ పక్క చేన్లల్లో చెనిక్కాయలు పెరికే పనికి పోతా వునింది. మధ్యానం అది తెచ్చిన సంగటే వీడూ తినేస్తా వున్నాడు. రాత్రుల్లో మాత్రమే అది వండతావునింది. కుయ్యో మొర్రో మంటా వుంటే మా పెద్దనాయనతో చెప్పి బియ్యం అప్పుగా తెచ్చిచ్చినాను. యింత సహాయం చేస్తే వాడు చూసినావా నాకే యెసురు పెట్టినాడు...!''

నీలం చెట్లకు కాసిన పిందెల్ని పరీక్షించుతూ నటరాజు ''గంగులు నాయుడ్ని పెద్దనాయనని పిలస్తావుండావు నువ్వు. నువ్వుగూడా నాయుడేనా రామచంద్రా?'' అని ప్రశ్నించాడు.

''భలే మాటడిగినావయివోరా! గంగులునాయుడు నాకు సాయానా పెద్ద తాత కొడుకు. మేమంతా పాలోళ్లు. వూర్లో పెద్దినాయుడు మిద్దె అంటే యెవురయినా చూపిస్తారు. ఆడ్నే మా యిల్లు...''

నటరాజు రామచంద్రుడ్ని వోసారి యెగాదిగా చూసి ''నాకీసంగతి గంగులు నాయుడు చెప్పనే లేదే!'' అని ఆశ్చర్యపడ్డాడు.

''నేనేమయినా లక్పతినా అయివోర్లా, యెవురైనా నన్ను బంధువని చెప్పుకునేదానికి? దుడ్డుంటే నన్ను గూడా అందురూ రామచంద్రనాయుడనో, చౌదరనో పిలుసుందురు...'' రామచంద్రుడు నవ్వసాగాడు.

''అయివోరా నీతో వొక మాట చెప్పాల్న...'' నడుస్తున్న వాడల్లా ఆగి రహస్యం చెబుతున్నట్టుగా చెప్పాడు రామచంద్రుడు. నటరాజు గూడా ఆగి అతడివైపుకు చూశాడు.

''ఆసామేమయినా దుడ్డు యిచ్చంపినాడా?'' అని అడిగాడతను.

నటరాజు లేదన్నట్టుగా తల అడ్డంగా వూపాడు.

''రెండు నెల్ల జీతం యియ్యాల. యింకా యీకపోతే మేమేమి తినాలయివోరా? యీసారి నువ్వు కొంచెం గట్టిగా చెప్పాల... యింకో మాట! నీ దగ్గిర దుడ్డంపిస్తానని చెప్పినాడు ఆసామి... నువ్వా దుడ్డు యింగెవురి చేతికీ యియ్యద్దు. నా దగ్గిరే యియ్యాల... మా పెద్దనాయనకు నేను కొంచెం బాకీ వుండాన్లే! యెట్లయినా నా జీతం రూకలు కొట్టెయ్యాలని వాళ్లాలోచన పెట్టుకోనుండారు. మాలో మాకు వెయ్యుంటాయి. నువ్వు మాత్రం రూకలు నా చేతే యియ్యాల. లేకపోతే వొప్పుకునేది లేదు...''

''ఆసామితో చెప్తానులే రామచంద్రా''ముందుకు కదులుతూ అన్నాడు నటరాజు.

''చెప్పయివోరా! నా సంగతి కూడా చెప్పు... నేను నికార్సయినోడ్ని. నీకీ మాట చెప్పినానని యెవురితో అనద్దు. నేను బంధువులనీ అయినోళ్లనీ అనుకునేటోడ్ని గాదు. వీళ్ల రాత్రీ పగులూ యీడే పడుంటారు. పిల్లకాయలు పొద్దస్తమానమూ తోట్లోనే తిరగతా వుంటారు. మా మునిరత్నమన్న కంత్రీ.. యెట్లయినా పండ్లు తీసుకోని పొయ్యి ఆదూదేకల సాయిబుకు అమ్మేద్దామని అనుకుంటా వుంటాడు. కానీ నేను అదంతా

వొప్పుకునే మనిషి కాదు. రూకలు జీతంగా తీసుకునిందానికి ఫలితం చూపించాల. వాళ్లాట సాగడం, లేదని మా వోళ్లకు నా పైన యిప్పటికే ముక్కులదాకా వుంది. కక్కలేక మింగలేకా వుండారు. యీ సంగతంతా ఆసామితో చెప్పు...''

''చెప్తాన్లే!'' అని హామీ యిచ్చాడు నటరాజు.

''పోనీ, యిరవై ముప్పయి అయినా యిచ్చేసిపో అయివోరా! రేషన్లో బియ్యమిస్తా వుండారంట. తెచ్చుకోవాల...'' రామచంద్రుడు ప్రాధేయపడ్డాడు.

నటరాజు అతడికి పది రూపాయల నోటునిస్తూ ''ఆసామి నా దగ్గరేమీ పంపించలేదు. నువ్వు అవసరమంటా వుండావని యిస్తావుండాను. తోటను జాగ్రత్తగా చూసుకో... పనయిపోయినాక యినాం గూడా యిమ్మని చెప్తాను'' అన్నాడు.

తోటంతా తిరిగి చూసిన తరువాత యిద్దరూ సపారు దగ్గరికి వచ్చారు. నటరాజు మంచంపైన కూర్చుంటూ ''మిగతా అన్ని తోటల్లోనూ రకాల కాయలు దింపిస్తా వుండాము. యీ తోటలో కాయలు కాసేదానికి యింకా యెన్నాళ్లు పడుతుంది?'' అని అడిగాడు.

''అంతా చూసేసొచ్చినావు. నీకు తెలియులేదా అయివోరా?'' అంటూ పెదవుల్ని సాగదీశాడు మునిరత్నం నాయుడు.

''నేనుద్యోగంలో చేరింది యీ సంవత్సరమే నాయుడూ! యిప్పుడిప్పుడే నేర్చుకుంటా వుండాను...''

''భలే గుమస్తాగా వుండావే నువ్వు... మామిడి కాయల యాపారంలోకి దిగినాక యిట్లాంటి సంగతులు తెలుసుకోకుంటే యెట్ల చెప్పు?'' గంగులు నాయుడు నవ్వేశాడు.

''తూర్పుపక్క రుమానీ చెట్లలో కాయలు మాగతావుండాయి. పీతర్‌గూడా కోసెయ్యచ్చు. యెంత బిన్నా కోసేస్తే అంత మేలు'' యీసారి రామచంద్రుడే సమాధానం చెప్పాడు.

అయిదు నిముషాలు గడిచాక పైకి లేచి ''యింక నేను బయల్దేరతాను నాయుడూ! గబగబా నడిస్తే వొకటిన్నర గంట బస్సు దొరుకుతుంది'' అన్నాడు నటరాజు.

''వుండయివోరా! మా కోడలు అన్నమెత్తుకొనొస్తాది. తినేసి పోదువు'' అంది నాయుడి భార్య.

''లేదులేమ్మా! పోతాను... పనుంది...'' నటరాజు తన బట్టల కతుక్కున్న పల్లేరు గాయల్ని విదుల్చుకుంటూ సమాధానం చెప్పాడు.

''అయివోరికి మన సంగటీ సలిబిండీ సయిస్తాయా? క్రాసుకుపోయి మిలిట్రీ హోటల్లో బిరియానీ తింటాడు గానీ! పదయివోరా! నేనూ అంతదాకా వస్తాను'' అంటూ పైకి లేచాడు గంగులు నాయుడు.

యిద్దరూ తోట బయటికొచ్చాక ''అయివోరా, నీతో వొకమాట చెప్పాల... యేం లేదు.. ఆ రాంచంద్రుడికి రెండు నెలలుగా జీతం యియ్యలేదు. కొంచెం మీ ఆసామితో

చెప్పు...'' అన్నాడతను.

''చెప్తాన్లే నాయుడూ!...''

''యింకోమాట! మీ సిద్దముని వానికి జీతం రూకలు పంపిస్తానన్నాడు. నువ్వు రూకలు వాని చేతిలో పొయ్యద్దు. వాడు తాగుబోతు. యెంత దొరికినా తాగి తలకుబోసుకుంటాడు. వాని పెండ్లాం నెత్తీనోరూ కొట్టుకుంటాది. రూకలంతా నాకే యియ్యి. వాడు నాక్కొంచెం బాకీ వుండాడు. నాకు రావాల్సింది పట్టుకోని మిగలింది వాని పెండ్లాం చేతిలో పెడ్తాను'' అన్నాడు గంగులు నాయుడు.

***

వొకటిన్నరకు రావాల్సిన బస్సు రెండు దాటిన తరువాత వచ్చింది. క్రాసులో భోజన కార్యక్రమాన్ని ముగించి, బస్సెక్కి-వూరు చేరుకునేసరికి గంట నాలుగున్నర కావస్తోంది.

వూరికి ఫర్లాంగు దూరంలో యుద్ధం కోసం నిర్మించిన సైన్యపు గుడారాల్లా ముప్పయి నలభై మండీలు కొలువుదీరి వున్నాయి. అక్కడ నిజంగా తిరణాళ జరుగుతున్నట్టే వుంది. మండీల ముందు ట్రాక్టర్లు, బండ్లు, లారీలుబరాబరులు పలుకుతున్నాయి. వాహనాలు ఆక్రమించుకోగా మిగిలిన స్థలంలో మనుషులు అటూ యిటూ హడావుడిగా తిరుగుతున్నారు. తాత్కాలికంగా నిర్మించిన మిలిటరీ హోటళ్లరంగురంగుల సీరియల్ సెట్ల లైట్లతో, చిత్రవిచిత్రమైన శబ్దాలతోబాటూ సినిమా పాటల్ని గూడా ప్రసారం చేసే టేపురికార్డులతో, అద్దాల పెట్టెల్లోంచీ బాహాటంగా కనిపిస్తున్న తినుబండారాల్తో కస్టమర్ల పైకి వలలు విసుర్తున్నాయి. తమ తమ గమ్యస్థానాల్ని చేరాలన్న నియమం తప్ప మరో నియమమేమీ లేనట్టుగా, యెటు వీలయితే అటు ముందుకురుకుతున్న మనుషుల్ని తప్పించుకుంటూ తమ మండీవైపుకు నడుస్తున్న నటరాజు ''అయివోరా! అయివోరా!'' అన్న పిలుపు వినబడగానే నిలబడి చుట్టూ కలయజూశాడు.

టీబంకు పక్కనుంచీ చేతులు రెండూ పైకెత్తి నమస్కారం చేస్తూ మునెయ్య నడచి వస్తున్నాడు. యెప్పుడూ వొంగి వుండటం చేత అతడెంత పొడవుంటాడన్న విషయం స్పష్టంగా తెలియడం లేదు. కొట్టొచ్చినట్టుగా కనిపిస్తున్న తెలుపు నలుపు రంగుల మీసం అతడి శరీరానిదైనట్టుగా అనిపించడం లేదు. చాలా రోజులుగా తొడుక్కుంటున్న గళ్లలుంగీ,ఖాకీ చొక్కా దాదాపుగా అతడి శరీరంలో భాగాలైపోయినట్టుగా వున్నాయి. అతడికి రెండు మీటర్ల దూరంలో, అతడి నుంచీ వేరై నిల్చున్న నీడలా వెన్నంటే వస్తోంది అతడి భార్య. పెద్ద చెక్క పేడుకు చీర కట్టినట్టుగా వుంది ఆమె. గాజుగోలీల్లాంటి ఆమె కళ్లు యెటు చూస్తున్నాయో యెవరికీ అంతుబట్టడం లేదు.

''నువ్విక్కడున్నావా మునెయ్యా! నిన్ను నమ్మి తోటకు కాపలా వుండమంటే, మాకే యెసురుబెట్టినావే! మాకంట్లో కారంకొట్టి దొంగతనంగా కాయలమ్ము కుందామనుకుంటివా నువ్వు...'' నటరాజు వెటకారం చేశాడు.

''నీతో ఆ మాదిరిగా చెప్పినారా అయివోరా వాళ్లు... చూసినావా, కలియుగం అంటే

యిదే గదా! ధర్మగోవు వొక పాదం పైన్నే నడుస్తావుందని బ్రహ్మంగారు చెప్పిందిందుకే గదా!'' అంటూ కాస్సేపు వేదాంతం మాట్లాడి, ఆ తరువాత ''అసలు నిజమేందో యినేవాళ్ళే లేకపోయిరే నాకు'' అని వాపోయి, చివరకు తన వాదాన్ని వివరించసాగాడు మునెయ్య - ''ఆ తోటోళ్ళూ రామచంద్రుడూ బందుగులు, వాళ్ళూవాళ్ళూ యేకమై పోయి, ఆసామి నోట్లో మట్టి గొట్టదావమనుకుంటే అడ్డం పండిందే నా తప్పయి పోయిందయివోరా! కాళ్ళ మీద పడినాను. తూత్తెరీ అనేసినారు. బలవంతంగా నన్నూ, మా ఆడోళ్లనూ బస్సెక్కించేసినారు...''

నటరాజుకు కోపం వచ్చింది. యిక ఆపమన్నట్టుగా చేయి అడ్డంగా వూపుతూ ''తప్పుడు మాటలు చెప్పద్దు. నువ్వు రుమాని పండ్లు దాచిపెట్టిన చోటు కూడా చూసినాన్నేను. దొంగ నమస్కారాలు పెడ్తే నువ్వేం చెప్పినా నమ్మేస్తాననుకుంటివా?'' అంటూ దబాయించాడు.

''నేనట్టాంటోణ్ణి గాదయివోరా! తోటగల్లోళ్లు తల్సుకుంటే యేమయినా చేస్తారు. అడ్డమొస్తే యెంగిలాకును పారేసినట్టు పారేస్తారు. ఆసాములే కొంచెం మంచోడెవుడో చెడ్డోడెవుడో తెల్సుకోవాల. నన్ను గురించి కావాలంటే విచారించి చూడు. యీవూళ్లోనే షేక్ ముస్తఫా సాహేబుండాడు. అయన్నడుగు. బందార్లపల్లెకాడ ఆరేండ్లకాయన పెద్ద మామిడి తోటను అడమాణం బెట్టుకుంటే, ఆరేండ్లూ నేనే కావిలున్నాను. యెప్పుడైనా చిన్న పిందె దొంగతనం పొయ్యుండునా? యెప్పుడైనా పల్లెత్తు మాట యినుందునా? అంతేల? అరగొండ ముత్యాలనాయున్నడుగు. వాళ్ల తోటలో మూడేండ్లున్నాను. నేనోగాదు. మా తమ్ముడు కొత్తపల్లికాడ యెన్ని సమత్సరాలుగా కావిలుండాడు? మేము అగ్గి మాదిరిగా వుండామే! మా నాయిన చుక్కలపల్లి సుంద్రామిరెడ్డి తోట్లో పర్మినెంటు కావిలోడుగా వుండేటప్పుడు, యెప్పుడైనా చిలక తొక్కిన కాయయినా ఆశపడి నోట్లో బెట్టుకోనున్నా? యింత బతుకు బతికి, యిన్నేళ్లకు యిప్పుడు నింద పడాల్సి వొచ్చిందే నాకు...'' మునెయ్య వాపోయాడు.

''ఆసామితో చెప్పినావా యిదంతా?'' అని అడిగాడు నటరాజు.

''ఆ సంగతేమని చెప్పుదు సామీ!'' అతడు పెద్దగా నిట్టూర్పు వదిలిపెట్టి చెప్పసాగాడు. ''నిన్న మధ్యానమొచ్చినోడ్ని... మండీలోకి పొయ్యి నిలబడితే నా ముఖం చూసే తీరికే లేకపోయింది గదా ఆసామికి? గంట నిలబడితి. రెండు గంటలయింది. యెవురో, జూసు పార్టీవోళ్లంట, వాళ్లు పొయ్యేదాకా నా ముఖం చూడనేలేదు. సాయింకాల మెప్పుడో నా పక్కకు జూసినాడు. 'ఆ తోటగల్లోళ్ళు అన్యాయం చేసినాడు సామీ' అంటే నా పైన యెగిరి దూకినాడు. కొట్టందొకటి తక్కువనుకో! 'వూరికేనే తరిమేసుంటారా, నువ్వేమో జేసుంటావు', అని నిలేసినాడు. 'నిందెట్లా రానే వొచ్చింది. నాకు రావాల్సిన రెండు నెల్ల జీతం యిచ్చేయ్యి సామీ! నా దారిన నేను పోతాను' అంటిని. 'పైసా గూడా యియ్యను. ముందు యేం తప్పుచేసి వచ్చినావో చెప్పు?' అనేసినాడు. 'అయివోరు తోటను చూసేదానికి పోయినాడు. వచ్చేదాకా నీ మూతి చూపించద్దు' అనేసినాడు. అప్పటినుంచీ

నీ కోసరమే యదురు చూస్తావుండావము. యెందుకులే సామీ! నాయన్నానికి కాలం లేదు. నిన్నటిన్నించీ యిద్దరూ పస్తే వుండావము. టీకర్చుకు కూడా చిల్లరిచ్చే మనిషి లేకపోయినాడు. మా కష్టం కూడా మాకు దక్కేట్టులేదు...''

''సరే సరేలే...'' యికచాలన్నట్టుగా అడ్డు తగిలాడు నటరాజు. ''నువ్వేమో వాళ్లను దొంగలంటావు. వాళ్లు నిన్ను దొంగలంటారు. యెవురు దొంగలో, యెవురు దొరలో యెవుడికి తెలుసు? మద్దిస్తం పెట్టి విచారణ జరిపేదేనా మా పని? నేనింకా ఆసామిని కలవలేదు. మండికాడికిరా! మాట్లాడదాం...''

మండీవరకూఅతడివెనకే నడచాడు మునెయ్య. మునెయ్యవెనకే అతడి భార్య గూడా మరమనిషిలా కదలివచ్చింది. వాళ్లిద్దరూ మండీ ముంగిట్లోనే ఆగిపోయారు. నటరాజు మాత్రం లోపలికి నడిచాడు.

మండీ అటువైపు ముఖద్వారం దగ్గర పెద్ద లారీ నిలబడి వుంది. లారీ బాడీలోని మామిడి కాయల్ని దాదాపు ముప్పయి మంది కూలీలు గంపలతో తెచ్చిమండీలో పోస్తున్నారు. మరో పెద్దరాశి ముందు కూర్చున్న పనివాళ్లు వెదురు బుట్టల్లో వరి గడ్డిని అమర్చి, మామిడి కాయల్ని పాక్ చేస్తున్నారు. మండీ లోపల, వొక చివర్లో రచ్చబండలా కట్టిన సిమెంటు అరుగుపైన, రంగు వెలసిన పాత యినప్పెట్టె పక్కన, తెల్లటి పరుపుపైన కూర్చుని వున్నాడు సిద్ధముని. ఖాతా పుస్తకంలో లెక్కలు వేసుకుంటూనే, ముందు కూర్చున్న వ్యక్తితో హిందీలో మాట్లాడుతున్నాడు. అరుగుపైన, గోరవార చేరగిలబడిన వ్యక్తి యెర్రగా, బొద్దుగా, బట్టలు తొడుక్కున్న టమోటా పండులాగున్నాడు. నటరాజు అరుగు పక్కన నిల్చున్నాడు. సిద్ధముని కూచోమన్నట్టుగా సైగచేశాడు. అయిదారు నిముషాల తరువాత ''అచ్ఛా షేక్, అచ్ఛా షేక్''అంటూ అతడికి వీడ్కోలు చెప్పిన తరువాత, ''చెప్పయివోరా! యెట్లా వుండాయి మిట్టూరు పక్క తోపులు?'' అని అడిగాడు.

''కొత్తపల్లి దగ్గరుండే తోపులో రకాల కాయలు సైజు బాగుందన్నా! కానీ మొరవపల్లి తోట్లో యింకా సైజు రాలేదు. రెండు చక్కెరి గుట్ల చెట్లలోంచీ కాయలు మాగి రాలిపోతా వుండాయి. చిన్నరావూరులో మాత్రం రకాల కాయల్నిరేపు కూడా కోసెయ్యచ్చు. గంగులు నాయుడి తోట్లో పీతరూ, రుమానీ దించెయ్యచ్చు. ఆ పక్క వానలు తక్కువ. అందుకని ఆ తోపుల్లో బెంగుళూరు మామిడి కాయలు సైజు రాలేదు...''

''యీ సమత్సరం అన్ని తోటల్లోనూ సైజు అంతంతమాత్రంగానే వుందిలే అయివోరా! సైజుంటే రేటుండదు, రేటుంటే సైజుండదు. రేపు లారీతో పొయ్యి రకాలన్నీ కొయ్యించెయ్యి. యెల్లుండి తెల్లారికంతా లోడు మండీ ముందుండాల. మాగతా వుండేకాయల్ని యేదో ధరకు యీడ్నే అమ్మేసి, మిగిలినవాట్ని పేక్ చేసి, లారీ కెత్తేద్దాం. అహమ్మదాబాదులో రేటు బాగుండాదని షేటు అంటా వుండాడు. రేపు రెడీగా వుండమని లారీ డ్రయివరుతో చెప్పు. కోతలోళ్లని రెడీ చెయ్యమని మస్తానుకు చెప్పు'' గబగబా వుత్తర్వులు జారీచేశాడు సిద్ధముని.

నటరాజు పైకి లేచి అక్కడే నిల్చున్నాడు.

రెండు నిముషాల తరువాత పుస్తకంలోంచీ తల పైకెత్తి చూసి ''యేం అయివోరా, యింకా యీడ్నే వుండావు? యేమయినా చెప్పేదుందా?'' అని అడిగాడతను.

''అదేన్నా, ఆ గంగులు నాయుడి తోటలో కాపలా మనిషి... ఆ జోగల మునెయ్య మిమ్మల్ని కలిసినాడేమో అని...'' నటరాజు గొణిగాడు.

''ఆ దొంగనాయాలు మాట నా ముందెత్తద్దు. యీడ్నే యాడ్నో అఘోరిస్తా వుండాడు. యేట్లో దూకమను....'' యిక మాట్లాడేందుకేమీ లేదని తేల్చిపారేస్తూ ముఖాన్ని ఖాతా పుస్తకంలోకి దూర్చేశాడు సిద్దముని.

నటరాజు లారీ డ్రయివర్ని వెతకడంకోసం యింటి బయటికొచ్చాడు.

''అయివోరా, అయివోరా! షావుకారేమంటావుండాడు?'' అంటూ ముందుకు పరిగెత్తుకొచ్చాడు మునెయ్య. అతడికి రెండు మీటర్ల దూరం లోపలే వుండాలన్న నిర్ణయాన్ని వుల్లంఘించకుండా, అతడి భార్య గూడా ముందుకొచ్చి నిల్చుంది.

''లాభం లేదు మునెయ్యా! నీ మాటెత్తితేనే ఆసామి వుగ్రనరసింహుడైపోతా వున్నాడు. యింకొంచెం సేపు వోపిక పట్టు. ఆయన శాంతపడి నాక మాట్లాడదాం'' అన్నాడు నటరాజు.

''యీ లోకమెట్లయిపోయిందో చూసినావా అయివోరా! నిన్న పొద్దన్నించీ యెండలో పడి అఘోరిస్తా వుండామే! నేనేమయినా దానాధర్మంగా దుడ్డిమ్మంటా వుంటే నీ కాలి చెప్పుతో కొట్టు. వొప్పుకుంటాను. చేసిన పనికి జీతమిమ్మంటే తప్పేముండాది? నా మింద అనుమానంగా వుంటే పోదాం పద. ఆ గంగులు నాయుడు తోట్లోనే మద్దిస్తం పెడ్దాం. పదిమంది పెద్దోళ్ళు నాదే తప్పని తేల్చినారంటే, వాళ్ళెంత తప్పేస్తే అంత అపరాధం నేనే కడతాను. అంతేగానీ యిట్లా గుంటికీ మిట్టకూ యీడిస్తే నేనొప్పుకోను...''

''యీ మాటలన్నీ నాతో మాటాడితే లాభం లేదు మునెయ్యా!'' నటరాజు విసుక్కున్నాడు. జేబులోంచీ అయిదు రూపాయల నోటుతీసి అతడికిస్తూ ''నిన్నట్నించీ యెంగిలి పడలేదని అన్నావు గదా! హోటలుకు పోయి యేదయినా తినేసి రండి. నాకొంచెం పనుంది. గంటలో వస్తాను. అప్పటికేమయినా ఆసామి మనసు మారుతుందేమో చూద్దాం'' అనేసి అక్కడినుంచీ వచ్చేశాడు.

బ్రోకరాఫీసు దగ్గరికెళ్లి లారీ డ్రయివర్ని కనిపెట్టేసరికి గంట యేడయింది. వుదయం ఆరింటికంతా ప్రయాణానికి రెడీగా వుండమని అతడ్ని హెచ్చరించి మండీ దగ్గరికి తిరిగొచ్చాడు నటరాజు. అప్పటికి బాగా చీకటి పడిపోయింది. ట్యూబులైట్ల వెలుతుర్లో పనివాళ్లు తమ పనుల్ని చకచకా చేసుకుపోతున్నారు.

''డ్రైవరు రెడీగా వుంటాడన్నా! మస్తాన్ సాహెబింకా కనపడ్లేదు. ఆయనతో కోతలోళ్లని రెడీ చెయ్యమని చెప్పేస్తే పనయిపోయినట్టే...'' అని సిద్దమునికి వివరించాడు నటరాజు.

ఆ సమయంలో సిద్దముని వొంటరిగానే వున్నాడు. గయ్యిమని శబ్దం చేస్తూ తిరుగుతున్న ఫానుకింద, తెల్లటి దిండుకు చేరగిలబడి విశ్రాంతి తీసుకుంటున్నాడతను.

''కుచ్చో అంయివోరా! వస్తానొస్తాడేమో చూద్దాం. రెస్టు తీసుకో! బాగా అలసిపొయ్యుంటావు...'' అని నటరాజు కేసి చూసి చిరునవ్వు నవ్వాడు.

నటరాజు కూర్చున్నాడు.

''యీ మాంగో బిజినెస్ యెప్పుడూ యింతే అయివోరా! పనున్నిందంటే యింక గుక్కతిప్పుకోలేం. లేనప్పుడు యేం చెయ్యాల్నో తోచదు. అయినా యిపుడేం చూసినావులే! బెంగుళూరు కాయల్ని కోయడం మొదలుపెట్టినామంటే, జ్యూస్ ఫ్యాక్టరీవాళ్లు మనల్ని వూపిరి తిప్పుకోనియ్యరు. యిప్పుడు కాదర్ కాయలకు గిరాకీగా వుంది. కానీ యేంచేద్దాం. కాపు లేదు'' స్వగతంలా చెప్పుకుపోతున్న సిద్దముని ప్రశాంత వదనం వున్నట్టుండి వివర్ణమైపోయింది. కళ్ళు వురిమి చూడసాగాయి. అంతవరకూ అతడివైపే తన దృష్టిని కేంద్రీకరించి చూస్తూ వుండిపోయిన నటరాజు కంగారు పడుతూ తిరిగి చూశాడు.

''యిహిహీ'' అని అతి ప్రయత్నం పైన పెదవుల పైకి నవ్వును కొని తెచ్చుకుని, బాగా ముందుకు వంగి, రెండు చేతులూ పైకెత్తి జోడిస్తున్నాడు మునెయ్య. వెనకే, దీపాలువెలగని ఖాళీ చిమ్నీల్లాంటి కళ్లతో నిలబడివుంది అతడి భార్య.

''యేంరా? మళ్ళా యెందుకొచ్చినావ్?'' సిద్దముని గద్దించాడు.

''నీ కాడికి రాకుండా యాడికి పోతామన్నా? కొట్టినా నువ్వే కొట్టాల, పెట్టినా నువ్వే పెట్టల'' మాటల్ని సాగదీస్తూ సమాధానం చెప్పాడు మునెయ్య.

''నమ్మకంగా కాపలాగాయరా అంటే తోటంతా వాళ్లయెదానేసి వచ్చేస్తావా? నా ముందు నిలబడొద్దు. పో బయటికి. పోతావా పోవా? పోలీసుల్ని పిలిపించి జైల్లో తొయ్యిస్తాను యింకా అట్నే నిలబడినావంటే...''

సిమెంటు దిన్నె ముందుకు వచ్చి ''నేనేం చేసేదన్నా! వాళ్ళూ వాళ్లూ బంధువులు. బలవంతంగా మమ్మల్ని తరిమేసినారు'' అన్నాడు మునెయ్య.

''అందుకే గదరా నిన్ను కాపలా పెట్టింది? నువ్విట్లొచ్చేస్తే వాళ్లిద్దరూ కలిసి తోటనంతామింగేస్తారు. లక్షలుపెట్టి కొన్నోళ్లు మేమేమయి పోవాల్రా బాడకోవ్?'' యీసారి సిద్దముని పైకిలేచి కోపంతో పిడికిళ్లు బిగించాడు.

''నీకు చెప్పేదానికి నోర్రాలేదుగానీ, వాళ్ల పోరు పడ్డేదానికి నా వల్ల గాలేదన్నా! యెట్ల చెప్పేదని గొమ్మునుండాను. యింక చెప్పక తప్పేట్టులేదు. ఆ రామచంద్రుడు నా పెండ్లాం కొంగు పట్టుకోని లాగినాడు. వాళ్లంతా వొకటి కొకటే! నాగోడెవురింటారు? ఆడ బ్రతకలేక పరిగెత్తుకోనొచ్చేసినాను...'' అంటూ మరికాస్త ముందుకొచ్చాడు మునెయ్య.

''నిన్ను చచ్చినా నమ్మను'' సిద్దముని బిగించిన పిడికిలితో సిమెంటు దిన్నెపైన్నుంచీ కిందికి దూకేశాడు. పొట్టిగా, లావుగా, అయిదడుగుల బీరువాలా వున్న అతడి శరీరం

కోపంతో వూగిపోతోంది. - ''తప్పుడు నా కొడకా! చంపేస్తాను. పాలిపెట్టేస్తాను. పో! బయటికి పో! లేకపోతే మండీకి బలిచ్చేస్తాను'' గవబోస్తూ అరవసాగాడతను.

నటరాజు గుండె దడదడా కొట్టుకోసాగింది. బిక్కుబిక్కుమంటూ లేచినిల్చుని మునెయ్య భార్య కేసి చూశాడు. ఆమె ముఖంలో మాత్రం యే మార్పూ కనిపించలేదు. అదే చూపు...నడచే బొమ్మలా నిలబడివుంది ఆమె. మునెయ్య మాత్రం బాగా బెదిరిపోయాడు. గబగబా మండీ బయటికి పరిగెత్తాడు. వెనకే అతడి భార్య కూడా వెళ్లిపోయింది.

''నన్నే మోసం చెయ్యాలనుకుంటా వుండావా వుండాకోర్! నీ మాదిరి మనుషుల్ని యెందుర్ని చూసుంటాను నేను. పనిచేసే దానికి వగలేదుగానీ వెయ్యి వంకలు పెడ్తావా నువ్వు! నరికేస్తాన్నాయాలా!'' మునెయ్య వెళ్లిపోయిన తరువాత కూడా కాస్సేపటి వరకూ సిద్దముని తిడుతూనే వుండిపోయాడు. తరువాత వెనక్కు తిరిగి, కడవలోంచీ గ్లాసు నీళ్ల ముంచుకుని గుటగుటా తాగేశాడు. పైకండువాతో ముఖం తుడుచుకుని, తన స్థానంలోకొచ్చి కూర్చున్నాడు. దిండుపైకి వాలిపోయి, పెద్దగా నిట్టూర్పు వదలిపెట్టి, పెద్ద విషయమేమీ జరగనట్టుగా చిరునవ్వు నవ్వాడు.

''కుచ్చో అయివోరా! భయపడి పోయినావా నువ్వు కూడా!'' అని పెద్దగా నవ్వి ''ఫర్వాలేదులే కుర్చో! యెవుడెవుడితో యెట్ల మాట్లాడాల్నో తెల్సుకోకపోతే, యీ వ్యాపారంలో వూది పారేస్తారందరూ...'' అని అన్నాడు.

నటరాజు జంకుతూనే సిమెంటు దిన్నెపైన వోరగా కూర్చున్నాడు.

''వాళ్ళోన్నే కావిలోడుగా పెట్టుకుంటే తన కత్తికి అడ్డుండదని ఆ గంగులునాయుడనుకున్నాడు. మనం పంపించిన కావిలోన్ని టయిం జూసి తరివేసినాడు. యీ ముండమోపి మన ధగ్గరొచ్చి ప్రతాపం చూపిస్తా వుండాడు. యెవ్వడికి తెలియదు వీళ్లను గురించి...''

నటరాజు యెదురు మాట్లాడకుండా, వినయంగా ముందుకు వొంగి వినసాగాడు.

''గుమస్తాగా వుండాలంటే యివన్నీ తెలుసుకోవాలయివోరా నువ్వు! నీ మాదిరి అనుభవం లేనోడ్ని గుమస్తాగా పెట్టుకునింది లేదు నేనెప్పుడూ. నోరు తెరిచి మీ నాయనే అడిగితే కాదన్లేక వొప్పుకున్నాను. నువ్వు చిన్నోడివి. నీకు తెలియదు. మా నాయన బెల్లం వ్యాపారం చేసేటప్పుటినించీ మీ నాయన మాకు లెక్కలు రాస్తా వుండాడు. యెప్పుడూ యేలెత్తి చూపించుకున్నోడుగాదు. అట్టాంటాయనొచ్చి 'మావోడువుద్యోగం లేకుండా తిరగతా వుండాడ'ని గోడుగోడుగా చెప్తే నాకు బాధేసింది. అందుకని నిన్ను చేర్చుకున్నాను. నా మాట శ్రద్ధగా విను. వొళ్లు దాచుకోకుండా పని చెయ్యి. నన్ను చూడు. యెప్పుడు చెయ్యాల్సిన పని అప్పుడే చేసేస్తాను. నాదేముందిలే! మా నాయన్ను జూసినావా నువ్వు!'' తల పైకెత్తి గోడపైన పూలమాల తగిలించుకున్న ఫోటోలోని తండ్రి బొమ్మ వైపుకు చూశాడు సిద్దముని. ''చూసుండవులే! ఆయన పోయి యిరవై యేండ్లవుతావుంది.

మొదుట్లో గుడ్డల మూటలు మోసుకోనిపోయి సంతల్లో అమ్ముకుంటా వున్నోడాయన. కొంచెం దుడ్డు చేరినాక చింతపండు యాపారం చేసినాడు. మల్ల బెల్లం, మల్ల మామిడి కాయలు. యిప్పుడైతే వూర్లో ప్రతోడూ బిజినెస్ చేసేవాడే! అందురూ వూర్లో మిద్దెలూ మేడలూ కట్టినారు. మొదలుమొదుల్లో యీ వూర్లో మిద్దె కట్టినోడెవుడు? మా నాయనే కదా! వూరికే కండ్లుమూసుకుంటే దుడ్డొచ్చిచేతిలో బడుతుందా? యెంత కష్టపడుండాల? ప్రతి పైసా ఆయన చెమటతో సంపాయించిందే కదా! ముగ్గురు కొడుకులుంటే ముగ్గురికీ యిండ్లు కట్టించి పెట్టినాడు. ముగ్గురికీ మూడు మండీలు పెట్టించి పోయినాడు... నేను చెప్పేదేందంటే, కష్టపడు. చూసీ చూడంగానే యెవుడ్నయినా లెక్క పెట్టేయ్యాల. యీ రైతులు ముందేమో నెలికిర్లు. మల్ల వూసరపిల్లులు. బేరాలప్పుడు కొండపైన కుచ్చుంటారు. యిరసాల కాయల్లిస్తాం,మీరు పెండ్లిళ్లుచేస్తే అప్పులిస్తాం, యిండ్లు కట్టుకోవాలంటే రాళ్లు తోలిస్తాం. బోరింగు లేసుకోవాలంటే అరేంజ్ చేస్తాం - యిట్లా లక్ష పదకొండు హామీలిస్తే బేరానికి కుదర్తారు. కాపలా మనిషి వుండంగానే పిల్లా పీచూ తోటలపైన పడి పిందెల్ని పిందెలు గానే తినేస్తారు. మనం పగలూ రేయ్యీ మేలుకోని, నార్త్‌కు లోడ్లు లోడ్లుగా పంపించి, షెట్‌లను కాకాపట్టి, ఫ్యాక్టరీ వాళ్లకు మేలు సరుకంతా పంపించి, కడబడిన కాయల్ని తెగనమ్మి, పైసా పైసాగా సంపాయించుకుంటాం. మనం మేడలు గట్టుకున్నామనీ, టీవీలూ ఫ్రిజ్‌లూ, వీసీఆర్‌లు పెట్టుకోనుండామనీ,మన ఆడోళ్ళకు బంగారం తాపడం చేయించినామనీ వాళ్లనుకుంటారే గానీ మన కష్టం చూడరు. యెంత చెమట పడితే, యెంత టెన్షను భరాయిస్తే యీ దుడ్డు కండ్ల జూస్తావుండామో వాళ్లకు తెలియదు... యీ కావిలోళ్లు తాడూ తగరారూ లేనోళ్లు. ముందుగా జీతమిచ్చినామంటే జారుకుంటారు. యెప్పుడూ వాళ్ల దుడ్డు నూరో,యిన్నూరో మన పక్కే వునిందనుకో, మనదగ్గిరే కుక్కల మాదిరి పడుంటారు...''

''అదిగాదన్నా!'' చాలాసేపు ప్రయత్నించిన తరువాత నటరాజు గొంతు పెగిలింది ''మనం పంపించిన కావిలోడ్ని అవమానిస్తే మనల్నవమానించినట్టే గదా! మునెయ్య పెండ్లాం కొంగు లాగినోడ్ని వూరికే వొదిలిపెడ్తే న్యాయంగా వుంటుందా?'' అని తన సందేహాన్ని వెల్లడించాడు.

''అయితే మద్దిస్తం పెడ్దామంటావా నువ్వు?'' పెద్దగా నవ్వేశాడు సిద్ధముని. ''ఆ జోగలోనికి అదేవంయినా మొదుటి పెండ్లాం అయ్యుంటుందా? యాడ్నించీ లేవుకోనొచ్చినాడో దాన్ని? వొకవేళ అది అసలు పెండ్లామే అనుకో! మనిషంతా కలిపితే పిడికిట్లోకి చాలదు. దాన్ని పట్టుకోని యెవుడైనా లాగతాడా? లాగినాడే అనుకో! అది యెదురు తిరిగున్నా? యేమో! యెవుడుచూసినాడు? వొకవేళ అదే ఆ రామచంద్రుడిపైన కన్నేసిందేమో! అందుకే వాడు పరిగెత్తుకొచ్చేసి నాడేమో!''ఫకఫకా నవ్వసాగాడు సిద్ధముని.

***

కాయలు కోసే పనివాళ్ల కంట్రాక్టరు మస్తాను సాహేబు, యెంతకూ కనిపించకపోవడంతో

నటరాజే మాలపల్లికి వెళ్ళి, నిద్ర పోతున్న మనుషుల్ని లేపి, తెల్లవారి జాముకంతా అందర్నీ మండీదగ్గరికిరమ్మని హెచ్చరించాడు. మాలపల్లినుంచీ తిరిగొస్తూ వాచీకేసి చూసుకున్నాడు. గంట పన్నెండు దాటింది. మండీల దగ్గర హడావుడి తగ్గింది. పనులు ముగిసిన మండీల్లోని మనుషులు యెక్కడివాళ్లక్కడ పడి నిద్రపోతున్నారు.

రోడ్డుపైన లారీ వొకటి పెద్దగా రొద చేస్తూ నిలబడి వుంది. లారీ పక్కన వెళ్తున్న నటరాజు ముందుకు నీడలా వో ఆకారం వచ్చి నిల్చుంది.

''దండాలయివోరా! పోతా వుండాం. షావుకారు భాకరాపేటకు పొమ్మన్నాడు. మేం పోతా వుండాం!'' జోడించుకున్న చేతులు. గసబోసుకుంటున్న కంఠం. అది మునెయ్య ఆకారం. వెనకే నీడకు నీడలా అతడి భార్య.

''భాకరాపేటకా? యిప్పుడెందుకు?'' నటరాజు విస్తుపోయాడు.

''షావుకారంటే షావుకారే అయివోరా? దేవుడంటే ఆయనే దేముడు. మండీ ముందర్నే కుచ్చోనుంటివి గదా! రమ్మని పిలిచినాడు. కష్టపడి పనిచేస్తావా? అని అడిగినాడు. తలూపితిని. భాకరాపేటలో రెండు తోటల్ని వొక మనిషే కావిలి గాస్తా వుండాడంట! నన్ను వొక తోటకు కావిలుండమన్నాడు. ఆ తోటలో రకాల కాయల్ని కోసే దానికి ఈ లారీ పోతావుంది. యాభై రూపాయల నోటు తీసిచ్చి ఈ లారీలోనే బయల్దేరమన్నాడు. ఆ గంగులు నాయుడితోటలో కావిలునిందానికి రెండు నెలల జీతం రావాల. యాడికి పోతింది? నేనట్లంతా అడిగేవోన్ని గాదు. షావుకారుకు మనసు పుట్టి యిచ్చేదాంకా నేను నోరు తెరిచేటోడ్ని గాదు. ఛ... ఛ...లక్షలు లక్షలు కండ్ల జూసే షావుకారుకు నా అయిదారునూర్లు వొక లెక్కా? పోతావుండా నయివోరా! కష్టానికి వెరిసేవాన్ని గాదు నేను...''

కష్టపడి పనిచేయమన్న సిద్దముని సలహా వినగానే నటరాజు వులిక్కిపడ్డాడు. తన వూళ్లో కోటలాంటి పెద్ద గార మిద్దెను కట్టించుకున్న పెద్దినాయుడు గుర్తుకొచ్చాడతనికి. వున్న ఆస్తుల్నిపంచుకుని, మిగిలిన భూముల్తో పోరాటం సల్పుతున్న గంగులునాయుడి సంతానమూ, రామచంద్రుడి కుటుంబమూ జ్ఞాపకం వచ్చారు. సంతల్లో కూరగాయ లమ్ముకునే వృత్తినుంచి యెగబ్రాకి, మామిడికాయల బిజినెస్ చేపట్టి, బ్రహ్మాండమైన బిల్డింగు నిర్మించిన సిద్దముని తండ్రి అతని తలపుల్లో మెదిలాడు. తండ్రి ప్రయోజకత్వాన్ని తలచుకుని స్ఫూర్తిని తెచ్చుకునే సిద్దముని గుర్తుకు రాగానే అతను నిలువునా వొణికి పోయాడు. సిద్దముని తండ్రికి లెక్కలు రాసిపెట్టి తెలివైన వాడని పేరు తెచ్చుకున్న తన తండ్రి మనస్సులో మెదిలాడు. హాస్టల్లో చేరలేక, రోజూ యిరవై మైళ్ల రైల్లో ప్రయాణం చేసి, ట్యూషన్లకు వెళ్లలేక, పరీక్షలో ఫెయిలయి, మండీలో గుమస్తాగా చేరిన తన నిరంతర ఆరాటం జ్ఞాపకం వచ్చింది. చుక్కలపల్లి సుందరయ్య తోటలో పర్మనెంటు కావిలోడిగా వుండిన మునెయ్య తండ్రి గుర్తుకొచ్చాడు. అతడి వారసుడై, వూర్లకు దూరంగా, తోటల్లో జంతువులా జీవిస్తూ నిప్పులాంటి వాళ్లమనే తమ వంశగౌరవాన్ని నిలబెడుతున్న మునెయ్య జ్ఞాపకం వచ్చాడు. వీళ్లనందరినీ లంకెలా కలుపుతున్న శ్రమజీవనం గుర్తుకు రాగానే

నటరాజు నిలువునా కదిలిపోయాడు.

చెవులు దిమ్మ తిరిగేలా శబ్దం చేస్తూ లారీ బయల్దేరింది. ''వస్తాను సామీ! దండాలు'' అంటున్నాడు మునెయ్య. మరబొమ్మలా అతడి భార్య గూడా లారీ బాడీలోకి గెంతింది. నటరాజు ఆమెకేసి పరీక్షగా చూశాడు. వీధి దీపం వెలుతుర్లో ఆవిడ చీర కట్టుకున్న అస్థిపంజరంలా వుంది.

'తనపైన అత్యాచారం జరిగిందో, లేదో పట్టించుకునే పరిస్థితిలో ఆమె వున్నట్టు లేదు. యిక యితరులా విషయాన్ని యెందుకు పట్టించుకుంటారు?' అనుకున్నాడు నటరాజు.

(ఆంధ్రజ్యోతి వారపత్రిక : 26 జూలై ' 91)